

Rede, den 14den juni 1871 te Nijmegen uitgesproken

<https://hdl.handle.net/1874/236473>

MM. 13503

HERINNERING

AAN DE

PIUS-FEESTVIERING,

JUNI 1871.

89

R E D E,

den 14^{den} Junij 1871, te Nijmegen uitgesproken door
Mr. C. J. A. HEIJDENRIJCK.

Mijne Heeren!

Uitgenoodigd, om den 21^{en} Juni e. k. op te treden als spreker bij de Pius-feestviering te Amsterdam, zag ik mij genoodzaakt voor die eervolle onderscheiding te bedanken. Te Nijmegen, in meer *bescheiden* en meer *bekenden* kring, moest ik het jubelfeest van onzen gemeenschappelijken *Vader* trachten dienstbaar te maken aan het *nut* van hen, die mij het naast aan het hart liggen. U, mijne Heeren, welke ik tot deze bijeenkomst uitnoodigde, duidt het mij niet euvel, dat ik u rangschik onder deze laatsten? Het gelieve u, dat ik mijn gemoed in uw midden lucht geve; de feestviering, welke ons bezighoudt, in *nog ernstiger*, *beteekenisvoller* rigting sture en; naar vermogen, doe, wat ik meen, dat God mij, in deze kritieke stonden, heeft opgelegd.

Ja — waarachtig — de tijden zijn treurig, hoogsternstig! Zij werden het in klimmende mate, sinds mij voor het eerst de onderscheiding te beurt viel, door u naar 's Lands raadzalen te worden afgevaardigd. Laat hen, welke de Hemel met blindheid sloeg, beweren, dat ik overdrijf en zij *niets zien*; duisternis overdekt het aardrijk; deugd wordt ondeugd, verfiend eigenbelang liefde, statenroof verlichte staatkunde, de adel der zelfverloochening zwakke onnoozelheid genoemd; doch genoeg »de booze, als hij tot in de diepte is gekomen, *veracht*»: het is de idiotische ligtschatting, ja versooning der communistische gruwelen, welke mij zoo voor de toekomst huiveren doet! Wat zal het zijn, als dat bandiëtisme, onder de oogluiking der »fatsoenlijke lieden» onze grenzen is binnen gehaald?

Doch ik loop, mijns ondanks, op hetgeen ik zeggen ga, vooruit.
Te midden van zulk een toestand vieren wij het vijf en twintig

jarig Pontificaat van Pius IX. Zal het louter vreugde, louter opgetogenheid zijn, of zal de verstandige, nadenkende Christen door de bloemfestoenen, den glans der feestlichten heen, den blik verder rigten, de welgemeende uitgelatenheid van sommige min-ontwikkelden temperen en zorgen, dat zijn regtmatig enthousiasme voor de andersdenkende broeders, welverre van tot aanstoot, ter liefdevolle stichting strekke? Ongetwijfeld het laatste. Want let wel, *dat de Pius-feestviering juist aan de gebeurtenissen der laatste jaren, aan den heden-daauschen, godsdienstigen, zedelijken, maatschappelijken toestand, aan de noodzakelijkheid van doortastende heilmiddelen, hare diepste beteekenis ontleent.*

Als ik, na mijne desbetreffende, korte beschouwingen, tot de gevolgtrekking kom, dat met Rome de wereld staat of valt, dat onze redding te wachten is van Rome, (1) Rome in den waren zin opgevat, wint dan niet uwe feestvreugde zelve aan innigheid, vruchtbaarheid, soliditeit?

O bekrompen en zwakke inzichten van ons stervelingen, mogen wij uitroepen, indien men zich voor een oogenblik in het jaar 1859, dat van den Italiaanschen oorlog en volgende jaren, verplaatst. Hoe wenschten velen, dat Gods straf, de euvelen van Solferino, Napels, Gaëta, Castelfidardo, Mentana op den voet mogt volgen! Wat zoude men gejuicht hebben, zoo de verdrukte, vertrapte onschuld reeds dadelijk den nek des booswichts onder haar knie had mogen krommen! Maar reeds vóór 18 eeuwen schreef Plutarchus zijn boek over de vertraging der Goddelijke weerwraak." Bij het enkele licht der rede vermoedde hij de beweegredenen van het, mag ik zoo spreken, van het Goddelijk *talmen?*

En ons, ons vooral werd de wijsheid van het Hooger Overleg, door onwedersprekelijke *feiten*, proefondervindelijk bewezen.

Mijne heeren, roept u de eigenlijke beteekenis der geheele wereldgeschiedenis voor den geest, haar spil, den leiddraad, die van het scheppingsuur tot den laatste der dagen loopt, wat Bossuet bedoelt, als hij spreekt (2) van »l'ordre des conseils de Dieu, qui prépare dès l'origine du monde, ce qu'il achève à la fin des temps.»

't Is de strijd tusschen goed en kwaad, tusschen *God* en den *booze*.

(1) „Toutes les voies mènent à Rome.”

(2) Discours sur l'histoire universelle.

Constateeren we het ondoorgrondelijk geheim, maar hetwelk tevens een onloochenbaar feit is, dat de Almagtige, die met één slag zegevieren kon, de overwinning *langzaam*, door tusschenkomst ook van *menschen* en *menschelijke* middelen en met *het uiterste geduld*, wil voorbereiden en verzekeren.

Zijn leger is de *Kerk*, zijn bevelhebber de *Paus*, en wilt gij voor deze stelling één, alles afdoend bewijs zonder meer, het gelieve u, op het volgende te letten.

Altoos, door alle eeuwen heen, waren Paus en Kerk de mikpunten der boozen; tusschen hen de strijd een strijd op leven en dood: een verdelgingsoorlog, de haat onverzoenlijk, onuitroeibaar.

En als ik van kwaad, van boosheid spreek, meen ik meer dan een betrekkelijk, een min of meer twijfelachtig iets; de kern van het *Satanische* bedoel ik; hetgeen elk mensch, zelfs den zinnelooze, (1) instinctmatig doet terugschrikken en hem den kreet afperst *ecce malum, ziedaar het kwaad.*"

Dorst naar menschenbloed en een zekere onzedelijkheid, die ik niet noemen mag, en welke in de slotscène van Göthe's Mephistopheles wordt gevonden, waren de karaktertrekken van het Romeinsche Keizerrijk, tijdens de drie eerste eeuwen des Christendoms.

Aan Paus en Kerk, van Petrus tot Marcellinus en Sylvester, koelde het bij voorkeur zijn helse driften.

Overwonnen, sloop het Satanieke kwaad in het gevolg des Overwinnaars, d. i. van Paus en Kerk, en verhief nu in het oosten, op den bodem van het Byzantijnsche Rijk, een andere vaan, die van den geestelijken hoogmoed en de schismatieke halstarrigheid.

Arius, Nestorius, Eutyches: misschien ziet gij in hen meer verblindings, onwillekeurige dwaling, dan wat ik noemde, het essentiële, in het oog stekende kwaad. Goed dan; maar tegen beter weten in, hield datzelfde oosten aan het schisma vast, ook in de laatste ure, aan den rand des afgronds, niettegenstaande het *daardoor* in een poel van jammeren wegzonk, ten prooi werd aan het ontceerende juk van Mahomed en voor eeuwen buiten den kring der beschaafde volken werd gesloten.

Wie zien wij als doodsvijanden door het oosten bestreden? Paus en Kerk!

(1) „Mir graut's vor dir." Margarete in Göthe's Faust.

In het westen van af de X^e tot omstreeks de XIIIe eeuw, was de toestand niet veel meer bemoechend. »On peut dire, au pied de la lettre, schrijft Joseph de Maistre, que vers le Xe siècle, le genre humain, en Europe, était devenu fou. Du mélange de la corruption Romaine avec la férocité des Barbares, qui avaient inondé l'Empire, il était enfin résulté un état de choses; que, heureusement peut-être on ne reverra plus. La férocité et la débauche, l'anarchie et la pauvreté étaient dans tous les États.» Wel iets, dat de hand van Satan verraadt en door een ieder, als het ware, wordt gevoeld en getast. Wie brachten orde en licht in den Chaos, reddden de beschaving, bekampten de euvelen, tenzij Rome, de Kerk, de geestelijke orden?

In de meest schaamteloze schennis van de huwelijksrouw, in het liederlijkst verkoopen en verkwanselen van kerkelijke waardigheden en bedieningen, in het smeden der ketenen van het drukkendst despotisme, gingen vele Vorsten en niet het minst de Duitsche Keizers, voor; de werken van Hefele, Ranke en zoovele anderen, zullen er u genoeg van zeggen.

Met wie voerden Hendrik IV, Hendrik V, Frederik II, met wie Lodewijk VII, Philippus de Schoone den strijd? Met een Gregorius VII, een Bonifacius VIII, een Innocentius, in het algemeen met den Roomschen Stoel!

En om u te overtuigen, dat het kwaad op geestelijk gebied, den stoffelijken en intellectueelen rampspoed der volken na zich sleept, bemerkt, hoe het Oosten, waar het schisma overwon, voor de stofelijke ontwikkeling, de beschaving, de vrijheid, verloren ging, hoe Europa daarentegen, waar het Westersch-Romeinsche, het Frankische, het Germaansche rijk voor de Kerk buigden — in kunst en wetenschap, in rijkdom en staatsbeleid, in zelfbeheer en individucele volmaking juist tijdens de beslissing van den strijd, een ongekende vlugt heeft genomen! Gij dan ook, die thands de kunst van beitel, penseel, graveerstift, de ingaving van het dichterlijk genie, de vruchten van geschiedvorsching of letterkundige scherpzinnigheid, de ontwikkeling van burgerschaps- of burgerregten, de toepassing van natuurkrachten en mathematische berekening tegen de Kerk exploiteert — honderde malen werd het u gevraagd, wie beveiligde dat alles tegen de schendende hand der Barbaren? Het antwoord kondet gij niet schuldig blijven, daarvoor spreekt de geschiedenis te luid, maar van

de gevolgtrekking houdt vooroordeel u tegen. Welnu, het werk der monniken van destijds, den voorrang van het middeneeuwsch Pauselijk Italië boven het overige middeneeuwsch Europa, de eeuw van Léo X met haar Michel-Angelo, haar Raphaël, haar Bembo, haar stoet van uitstekende mannen cijfert gij niet weg. Niet de Kerk heeft de monumenten, de boekerijen van Frankrijks Hoofdstad verbrand, noch leeraart, als het toppunt van beschaving: óf het Césarisme, óf een algemeene verwoesting.

Te teeder ware het onderwerp, zoo ik den geest van het Protestantisme, in de 14e en 15e eeuw ontloken, in de 16e eeuw tot rijpheid en uitbarsting geraakt, wilde karakterisceren. En werkelijk men moge kunnen wijzen op een tiran als Hendrik VIII van Engeland, die in Clemens VII en Paulus III zijn tegenstanders vond, iets anders, treffend als de bliksem, was noodig, om de wereld te overtuigen, dat tegen het Satanieke kwaad slechts Kerk en Paus pal staan.

Voltaire, de eerste Fransche omwenteling, Napoleon I waren aan de beurt. Dat inzonderheid een Pius VI, een Pius VII, dat inzonderheid de Kerk, in en door dezen vertegenwoordigd, den Demonen van dat tijdvak tegentraden, (1) heb ik het u te bewijzen! De kennis immers van een kind reikt zoo ver. Ééne waarheid echter, die geen macht ter wereld uit de geschiedboeken delgen kan, zij gereleveerd. Het Satanieke kwaad, toen het in de ijzingwekkende gruwelen van 93 zijn zegepraal vierde, Napoleon, toen hij Europa met jammeren en puinhopen overdekte, hadden Paus en Kerk tijdelijk onder den voet; toen deze herleefden, opstonden, hun vrijheid herwonnen, spreidde de vrede zijn vleugelen over de wereld uit; de ark, waarin het menschedom zijn toevlugt had gevonden, stond weder op het drooge; in rijke zegeningen mogt de wereld, althands voor een dertig- of veertigtal jaren, zich verheugen!

Te lang reeds, mijne heeren, wachtet gij mijne schets van de jongste gebeurtenissen. Zal breedvoerige uitweiding noodig zijn?

Ik geloof het niet. Herinnert gij u een werk, dat, hoe ongelukkig het ook afliep met den schrijver, een meesterstuk blijft van opvatting, inzicht, stijl: *l'Essai sur l'indifférence* van de Lamennais?

(1) Ik maak van deze gelegenheid gebruik, om, wat betreft Napoleon I en Pius VII, te wijzen op het allerbelangrijkst werk van d' Haussonville „*L'Eglise Romaine et le premier Empire.*”

Het essentiële kwaad van onze eeuw, sedert het wapengeweld van Napoleon I voor de rust des vredes had plaats gemaakt, is de *onverschilligheid in het godsdienstige* met al hare rampzalige gevolgen.

Steeds staat mij de beeldspraak voor den geest, welke op de eerste bladzijde van genoemd werk wordt gevonden: »Het menschedom gaat achteloos, zorgeloos door tusschen den boom des *goeds* en den boom des *kwaads* et saisit leurs fruits *au hasard*." »

Dat is 't. — Denkt niet, mijne heeren, dat ik veroordeel hetgeen een gevolg, een vereischte, een feitelijke noodzakelijkheid van onze Nederlandsche toestanden is, het resultaat van onze Nederlandsche geschiedenis: gelijkheid van regt voor de erkende Kerkgenootschappen, zoo als onze Grondwet dit heeft bepaald. Bij mijn weten, toonde de Kerk zich steeds zeer verdraagzaam tegenover maatschappelijke feiten.

Hetgeen ik brandmerk is de *principieele* gelijkschatting, gelijkstelling van alle godsdienstige begrippen en belijdenissen. Fluks dan de meest subversieve, de meest dwaze en gevaarlijke leerstellingen op één lijn geplaatst met de openbaring van God zelve; de onverschilligheid in het godsdienstige overgebracht in de sfeer van het zedelijke: de wereld losgemaakt van alle bovennatuurlijke banden; maar de onsterfelijke mensch doet niets ten halve en staat niet stil op den weg der logica; — wat de wereld aan den Hemel hechte, is doorsneden; daar drijven we in het onbestemde; onzen onleschbaren dorst trachten wij door het genot van ons zelve te stillen; gezag, wie heeft *recht* het te oefenen? *Werkelijke zelfopoffering*, wie is bij magte ze naar waarde te beloonen? Eigendom, wie kan andere titels toonen, dan welke steunen op een grillig, blind fortuin? De keuze der middelen om tot een gewenscht staatkundig, of welk doel ook, te geraken, wel dwaas degene, die straffeloos den kortsten, zekersten weg kan gaan en nog omziet naar het pad der eerlijkheid en van de goede trouw!

Wat heeft de geest, »die van den aanvang af boos was," partij getrokken van die maatschappelijke stemming, hoe voelde de geest »der stets verneint" zich in zijn element!

Dat Paus en Kerk, niemand of niets anders, pal stonden en staan te midden van den chaos, wie het ontkennen mogt, legge de hand op het hart en spreke!

Nadat alle bolwerken der katholieke maatschappij door den geest

der onverschilligheid waren ondermijnd, omvergehaald; elke menschelijke hulp verlamd, onmogelijk gemaakt, sloop men met goud en diplomatieke nota's 1) Italië binnen; straks volgden het geweld, het kanon, voor »deze gelegenheid" door onze »vredesmannen" toegejuicht, het staal gerigt op het hart van den onschuldige! Eindelijk, o geluk! men is er, te Rome, in het middenpunt van Gods Kerk; alleen de Plaatsvervanger van Christus, de hoofdpersoon, Pius IX, die bij den aanvang zijner regering, de omvangrijkste concessieën deed, 2) in wien Goddelijk-, maatschappelijk- staats- en volkenregt hun laatsten verdediger vinden, houdt nog stand.... Van dien Paus viere wij het vijf en twintig jarig Pontificaat, zeide ik te veel, toen ik beweerde, dat de viering aan de gebeurtenissen der laatste jaren, aan den toestand der wereld hare diepste betekenis ontleent; dat het voorwerp onzer verering, de eigenlijke antagonist van »den booze" is?

Gelieft thans, mijne heeren! de lessen te vernemen, welke in de gebeurtenissen, zoo als de Voorzienigheid ze leidde, opgesloten zijn! De troostmiddelen zullen volgen.

1. Indien Kerk en Paus, *altoos* maar niet het minst *legenwoordig*, door het essentiele kwaad, den booze — het felst worden vervolgd, bestreden — ligt niet het meest overtuigend bewijs Hunner goddelijke zending daarin? Wat slooft men zich af aan kleine argumenten! Reeds daardoor alleen is het pleit voor elken *echt-waarheid* lievende beslecht!

2. Werd niet door het *dralen* der Voorzienigheid, door de *langzame*, *logische* ontwikkeling der feiten, geheel het plan, geheel het arsenaal, maar ook geheel de zedelijke verdorvenheid van het vijandelijk leger aan het licht gebracht?

»Het doel heiligt de middelen," ziedaar de leer, in welke men, ten einde raad, zijn laatste verontschuldiging heeft moeten zoeken!" »De *middelen* der Italiaansche politiek beamen we niet, klonk het in menige staatsvergadering, maar het doel is zoo nuttig en edel."

(1) Men herleze deze meesterstukken van verraderlijke sluwheid in Wheaton, door Laurence gecommeteriëerd.

(2) Beloofd met den moord van Rossi en de uitroeping der Romcinsche Republiek.

Wat men den Jesuïten ten onrechte verweet, blijkt dan nu in wezenlijkheid, de leer der anti-Jesuïten te zijn!!

3. Niet minder treffend deed zich ook thans, in de laatste jaren, de waarheid gevoelen, dat het behoud, de zegepraal van Paus en Kerk, het behoud, de zegepraal der *orde*, van den *socialen vrede*, der *stoffelijke* welvaart is.

Nogmaals moet ik uw blik vestigen op onze hedendaagsche bevinding, op hetgeen ze onmiddelijk heeft voorbereid, veroorzaakt! Zonderling verschijnsel, dat zoovele goedgezinden, geheel onder den indruk hunner onmiddelijke omgeving, niet verder willende of kunnende zien, dan de kring van hun huisgezin, hoogstens van hun gemeente reikt — al stond het overige des Lands, der Wereld in vlam, het *nog* niet zouden gelooven, althands er *nog* niet veel om zouden geven!... Voor gezellig onderhoud aan disch of theetafel dient, hetgeen men schrikkelijks in week- of dagblad las, uitnemend: wie hunner beseft den ernst der verschijnselen of grijpt de middelen aan, om het kwaad, *bij tijds*, ten minste voor stad- en landgenoot te keeren?

De *eigen zaken*, het ambt, de fondsen, werpen nog een tamelijk inkomen af; de wandeling wordt door verbeterd plaveisel, door de snel, luchtig opgetrokken bouwsels veraangenaamd; eene zorgzame politie houdt de wanstaltige gedaanten der hongerende menigte van ons af; aan de hoeken van pleinen en straten springen ons de millioenen tegen, die voor het aandeel van een paar gulden te winnen zijn! Welk een voorspoed, welk een beschaving! En 't huis gekomen vindt men alweder zijn courant, aan den „Vooruitgang" gewijd! Wat wilt gij meer? Dan dommelen die goede lieden in en als zij nog denken aan de tijdsomstandigheden, is het om zich te paaijen met den troost, dat Nederland, ten minste zijn gemeente, maar toch zeker zijn *ik* aan den invloed der wereldgebeurtenissen ontsnappen zullen! Wie zóó bestaan mogen, ongetwijfeld niet gij, mijne heeren. Eene enkele herinnering, eene enkele bemerking is voor u voldoende.

In de onderlinge betrekking der volken, neem ik de almagt van het *ruw geweld*, de meest schaamteloze regtsverkrachting waar; aan bloedvergieten, aan wapengedruisch geen gebrek; het inwendig leven der Staten wordt nu eens door het vernederendst despotisme, dan wêr door de ergerlijkste bandeloosheid beheerscht; onder zeker

uiterlijk vernis van beschaving, schuilt een égoïsme, dat, trots de huichelarij, door alle poriën dringt en zich verraadt in elk woord, in elk werk, zelfs in de schoonste en menschlievendste; steden verfraait men, middelen van vervoer verbeterd en vergemakkelijkt men; plaatsen van uitspanning verguldt en parfumeert men; 1) coöperative-, waarborg-, onderstand-, zuinigheids-maatschappijen verrijzen bij de vleet — ik heb er niets tegen, er ligt veel goeds, veel schoons in een en ander — maar, mijne heeren, neemt het paupérisme in verhouding af, de kern der maatschappij, de burgerklasse in welvaart toe? Bleef tooi en kleederdorsch in verhouding tot het vermogen? Ontwaart gij iets van het beterkoop van uw voedsel? Won het huisselijk, het gezellig verkeer in degelijk geluk, in onderling vertrouwen, in gulheid? Werden de betrekkingen van burgers tot burgers, tot den Staat, eerlijker, meer onbevangen, minder égoïstisch? Doch wat beuzel ik? Het grootste der Engelsche bladen — onpartijdig genoeg, naar mij dunkt — constateert, gelijk u bekend is, na eigen en zorgvuldig onderzoek, dat de „Internationale” nog pas 9 jaren bestaande, veel meer dan twee en een half millioen leden telt; dat de laatstelijk in Parijs voorgevallen gebeurtenissen, welverre van een hindernis tegen hare aangroeiing te zijn, ze integendeel, naar alle waarschijnlijkheid, krachtig zullen bevorderen en dat haar streven driedelig is, zich rigt naar een politiek, een maatschappelijk en een zedelijk doel!!!

Wat leert u de circulaire des Franschen Ministers van Buitenlandsche Zaken, den Heer Jules Favre, 2) onlangs, 6 Junij, tot de verschillende gouvernementen van Europa gerigt? Ook daarin wordt de strekking, de omvang, de invloed der zoo even genoemde Secte geschetst en gebrandmerkt, en dan ten slotte gezegd: „het is een bedenkelijke staat van zaken. Daarbij mag geene Regering onverschillig of werkeloos zijn, na de lessen, welke de gebeurtenissen van den jongsten tijd hebben opgeleverd. Indien de gouvernementen thans nog werkeloos bleven, zouden zij het verwijt verdienen van de slooping van al de regelen, waardoor de zedelijkheid en de bloei der volken in stand gehouden worden, lijdelijk aan te zien.”

1) Ik denk wel eens aan het woord van Tacitus: „Paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum; porticus et balnea et conviviorum elegantiam, idque: apud imperitos *humanitas* vocabatur, quum pars servitutis esset!”

2) Niet verdacht!!

Weet gij nu genoeg?

Maar, mijne heeren! vergunt mij dan ook de vraag: sedert wanneer vertoonde zich al dat onheil in gansch zijn omvang? Immers sedert men op Rome losging en de Kerk zocht te treffen in Haar Opperhoofd! Naauwelijks had Pius IX in Zijn encycliek van 8 December 1864 de heillooze dwalingen in staats-burger-maatschappelijk-volkenregt, welker vruchten Favre brandmerkt, veroordeeld, of terwijl men die stellingen allereerst op Pius zelven in toepassing bragt, volgden Bismarck's toegang op Oostenrijk, de Fransch-Duitsche krijg, Napoléon's val, de zege der omwenteling, der Commune en kleurde zich onze toestand in zijn geheelen omvang, gelijk ik de eer had u dien straks te schetsen. Aan de vruchten kent men den boom!

Had ik dus regt te beweren, dat het behoud, de zegepraal van Kerk en Paus; het behoud, de zegepraal der orde, van den maatschappelijken vrede, der stoffelijke welvaart is?

Ach! moge ons dierbaar Vaderland het begrijpen en zich de woorden des Hoogleeraars Jorissen 1) ten nutte maken: „Waar meer dan dit aardsche leven te winnen wordt geacht, bezitten de natiën de kracht tot volharden. Waar niets dan het tegenwoordig bestaan wordt verdedigd, volgt de ontmoediging en de gereedheid, om het onvermijdbare te ondergaan, de eerste bezieling en opgewektheid op den voet.” Neen, duizendmaal neen, welke edele, soliede, hoedanigheden het aandeel van ons trouw Nederlandsch volk mogen wezen, van eene andere natuur, van een ander maaksel als het overige des menschdoms zijn wij niet; bij mijn weten, werden *ons* geen mirakelen toegezegd; niet de eersten, den Hemel zij dank, kwamen wij aan de beurt, maar ook *wij* staan onder den invloed van het verband tusschen *oorzaak* en *gevolgen*!!

Een vierde les, mijne heeren, en zeker niet de minst gewigtige, straalt ons uit de hedendaagsche gebeurtenissen, dank zij Gods *dralende* leiding, tegen.

De Kerk, het Katholicisme, aan het stoffelijke gebonden, het aardsche benuttende, het stoffelijke, zoolang de wereld, wereld is, behoevende, blijft niettemin vóór alles een *geestelijke* maatschappij; Haar doel, gelijk Haar oorsprong is *God*, Haar terrein de *ziel*,

1) Ondergang van het Koninkrijk Holland, bl. 83.

zelfverloochening Haar hoofddeugd. En wij, Haar volgelingen met ons Opperhoofd, de Paus, zijn menschen, aan vele menschelijke zwakheden onderworpen.

Wat al onkruid werd in den bodem der Kerk zelve ontdekt en door de stormen uitgerooid! Hoe werd de zin van dezen en genen grootwaardigheidsbekleeder door het vuur der beproeving gelouterd en het goud zijner kerkelijke sieraden van het aardsche stof gereinigd.

Wij, eenvoudige leeken, hoe vaak voelen we ons belemmerd door de zwaarte onzer omhulselen! 1)

Deze wenscht het goede, maar wil volstrekt niet, dat het geschiede door *een ander*; gene gaat o! zoo trotsch op den naam van Katholiek, maar ziet er het meest een aanbeveling in voor zich zelve en nabestaanden; bij een derde is alles Katholiek, behalve de ziel.

Mijne heeren, gelooft mij; de allerheerlijkste, de gezegendste der ontelbare vruchten van Pius lijden, van Pius strijd is: de *vergeestelijking* zijner kinderen.

Het was een gemakkelijke, een zoete, een allerliefste tijd, die vóór 1859, die van het nog niet ontmaskerde indiférentisme! Men ging zoo aangenaam en rustig, behoudens het Zondags-halfuurskerkbezoek, den weg van het verfiynd genot; maar de strijd ontbrandt *in* en *om* Rome; nu worden de gedachten van veler harten geopenbaard; geschrift en gescheiden moet er worden; aan aardsche bijoogmerken valt niet meer te denken, zij doorstaan de vuurproef niet; 't is lastig, wie ontkent het? In de eerste tijden zal menig zwakke gelooven, dat het Katholicisme eerder verliest, als wint, wijl verlies voor hem, in de eerste plaats, verlies van titel of ambt, winst aangroeiing van een hoop muntspeciën is; maar gij, mijne heeren, weet het beter — in de *ziel* ligt onze waarde, in de ziel onze eigenlijke toekomst, in de ziel onze aanspraak op eerbied, onze onverwinnelijke kracht; zoo wij haar veredelen en niets betrachten

2) La doctrine, dont nous sommes les défenseurs, n'est-elle pas la source de tous les sentiments nobles, de tous les dévouemens généreux, de toutes les affections saintes, de toutes les consolations solides, de toutes les espérances durables. Comment donc peut-on la haïr, sinon parce qu'on la méconnaît? Et pourquoi la méconnaît-on, sinon parce qu'elle ne se révèle pas avec assez d'éclat par la vie entière de ceux, qui ont le bonheur d'être ses disciples et l'honneur d'être ses apôtres? Les doctrines Romaines sur le libéralisme par le P. H. Ramière, p. 328.

als haar, zal er aanéensluiting, samenwerking bestaan, wijl het égoïsme is gedood; zeer veel verdraagzaamheid jegens anders den-
kenden, wijl de eigenlijke bron der onverdraagzaamheid is gestopt!
Wat nu overwint de wereld? Een kern van *naauw aaneengesloten, onbaatzuchtige, zeer verdraagzame* lieden, welke, zich zelve meester zijnde, werken voor God!!

Mijne heeren, zoo mijn schets der jongste gebeurtenissen, van den tegenwoordigen toestand, de ware is, zoo ik overtuigend heb aangetoond, dat Kerk en Paus de eigenlijke mikpunten zijn van den „booze” welke al onze rampen, ook de materiele veroorzaakt en de Eersten niet kunnen verliezen, winnen, of de laatste wint en verliest, heb ik er ongetwijfeld weinig bij te voegen. De doortastende heelmiddelen liggen in de zegepraal van Paus en Kerk, dus ook in hetgeen ik daar aanstonds noemde: *de zegepraal van den geest over het stof.*

Menig uwer denkt alligt, dat ik de vestiging van zekere regeringsvormen, het herstel van zekere dynastiën, hiermede in onafscheidelijk verband breng. Volstrekt niet.

Mogt gij het weten, edele spruit van het Leliëngeslacht, ontloken toen het ligchaam uws vaders, door de revolutie was ontzield, mogt gij het weten, Chambord, met welke sympathie en geheime verwachting sedert jaren, in stille nederigheid, mijne blikken u volgden; maar noch in u, noch in eenige staatsinstelling, ligt de *onmisbare, alles afdoende* voorwaarde van de zege des *goeds*. De republiek kan voortreffelijk wezen, de monarchie zeer slecht. Met wie staat of valt de wereld, tenzij met de Kerk, welke zich in alle regeringsvormen, in alle ontwikkelingsperiodes voegt, met Haar opperhoofd, met Pius IX en Diens opvolgers, *als menschen, feilbaar, zondig, zwak: sprekende ex cathedra tot de wereld, in zake van geloofs- of zedeleer, onfeilbaar! Met de katholieke deugd, in al hare toepassingen, onder die onfeilbare leiding, staan of vallen wij!*

Tot U, Almagtige, die vaak door den mond van een geheel onwaardige spreekt, tot U rigt ik mijn bede. Gij weet, dat niet de aanmatiging van den Leeraar, maar de Liefde, die rondsborstig is, mij tot dit optreden heeft bewogen.

Zegen de weldadige broeders, die meerendeels den last des dags dragende, mij hunne gastvrijheid hebben betoond en dit lokaal afge-
staan tot verheerlijking van uw naam. In hun eenvoudige naasten-

liefde herleef ik, en als ik één troost in mijn stervensuur mag smaken, is het ongetwijfeld die, van, als jongeling, Vincentiaan te zijn geweest.

Zegen, bid ik U, onzen grooten, onzen onvergetelijken, onzen onsterfelijken Pius IX, den leidsman onzer zielen! Ten bate van Volken en Vorsten, van ons hartelijk geliefd Vaderland, van onze dierbare Dynastie, *volharde, volharde, volharde* Hij in den strijd tegen onrecht, geweld, zelfzucht, aardschen zin, hoovaardij des geestes, tegen alles wat de wereld blijkbaar en handtastelijk ten verderve voert!

In Hem moget, boven alles, Gij worden verheerlijkt, Gij ons begin en ons einde, *Welke is, die is, van en door* alle eeuwen der eeuwen!!!